

**ЯГЕЛОНСКАЯ СПАДЧЫНА І САКРАЛЬНАЯ ПАЛІТЫКА ПАМЯЦІ:
РЭЛІГІЙНЫЯ МІФЫ АБ РЭЧЫ ПАСПАЛІТАЙ
У СУЧАСНЫМ ДЫСКУРСЕ**

Цымбал Аляксандр Георгіевіч

Мінскі дзяржаўны лінгвістычны ўніверсітэт (г. Мінск, Беларусь)

Ягелонская спадчына займае ключавое месца ў гістарычнай памяці народаў Цэнтральнай і Ўсходняй Еўропы, аказваючы ўплыў на фармаванне нацыянальных ідэнтычнасцяў і палітычных стратэгий у XXI стагоддзі. Перыяд праўлення дынастыі Ягелонаў (1386–1572) стаў часам глыбокай трансфармацыі палітычнай карты рэгіёна, заклаўшы асновы для шматканфесійнай і шматнацыянальнай дзяржавы — Рэчы Паспалітай. Зліццё культур, рэлігійная цярпімасць і канцэпцыя палітычнага федэралізму, характэрныя для гэтага часу, ператварылі Ягелонскую спадчыну ў значны элемент палітыкі памяці, які выкарыстоўваецца як у навуковым, так і ў грамадска-палітычным дыскурсе.

Асаблівую ролю ў сакральнай палітыцы памяці адыгрывае рэлігійны аспект Ягелонскай спадчыны. Каталіцкая царква, якая падтрымлівала ўладу Ягелонаў, актыўна спрыяла фармаванню вобразу Рэчы Паспалітай як абаронцы хрысціянскай Еўропы ад пагроз з Усходу. Гэты наратыў знайшоў адлюстраванне ў шматлікіх гістарычных крыніцах і працягвае выкарыстоўвацца ў сучасных інтэрпрэтацыях мінулага. Аднак у гэтай міфалагізаванай карціне нярэдка ўпускаюцца ўнутраныя рэлігійныя канфлікты, звязаныя з распаўсюджваннем каталіцызму, Брэсцкай уніяй 1596 г. і дыскрымінацыяй праваслаўнага насельніцтва.

У сучасных дыскурсах Ягелонская спадчына прадстаўляецца як сімвал палітычнага і культурнага лідарства Польшчы ў рэгіёне. Ідэя «Ягелонскай Еўропы» выкарыстоўваецца ў канцэпцыі «Міжмор'я», якая прапануе аб'яднанне краін Цэнтральнай і Усходняй Еўропы на аснове гістарычнага мінулага. У Літве і Беларусі ўспрыманне гэтай спадчыны неадназначнае: з аднаго боку, яна прызнаецца часткай нацыянальнай гісторыі, з другога - разглядаецца як элемент польскага дамінавання. Тым не менш, рэлігійныя міфы аб Рэчы Паспалітай працягваюць адыгрываць важную ролю ў палітыцы памяці, фармуючы сучасную ідэнтычнасць народаў і дзяржаў.

Мэта дадзенага артыкула – прааналізаваць рэлігійныя аспекты Ягелонскай спадчыны ў кантэксце сучаснай сакральнай палітыкі памяці. Асноўная ўвага надаецца ролі каталіцкага дыскурсу, працэсу кананізацыі манархаў, а таксама рэлігійным міфам, звязаным з Рэччу Паспалітай, якія выкарыстоўваюцца ў палітычных і гістарычных дэбатах ХХІ ст.

Дынастыя Ягелонаў адыграла ключавую ролю ў фарміраванні палітычнага і культурнага ландшафту Цэнтральнай і Усходняй Еўропы ў XIV–XVI стст. Яе спадчына працягвае ўплываць на сучасныя ўяўленні аб дзяржаўнасці, міжэтнічных адносінах і рэлігійнай палітыцы ў рэгіёне.

Польская нацыянальная міфалогія ўзнаўляе наступную схему: нацыя пастаянна падвяргаецца пагрозе з боку небяспечных суседзяў, Польшча з'яўляецца каталіцкай, яе ідэнтычнасць ахоўваецца Рымска-каталіцкай царквой і аберагаецца цудатворнай яе Царыцай – Чорнай Мадонай, Чэнстахоўскай іконай Божай Маці. Польшча, нібы «Хрыстос сярод народаў», перажыла падзелы, сусветныя войны і гвалтоўнае ўкараненне камунізму, але ўваскрэсла дзеля выратавання свету. Будучы надзейнай апорай хрысціянства, якая абараняе Еўропу ад няверных, яна дала свету Папу (Яна Паўла II), якога называюць «Папам тысячагоддзя» і «нашым Папам», які выратаваў заходні свет ад камунізму. Месіянская ідэя і каталіцызм выступаюць асновай польскай нацыянальнай ідэнтычнасці [1, с. 93–95].

Сакральная палітыка памяці яшчэ ў Рэчы Паспалітай адыгрывала найважнейшую ролю ў фарміраванні і падтрыманні калектыўнай ідэнтычнасці грамадства. Выкарыстанне рэлігійных сімвалаў, міфаў і гістарычных фігур садзейнічала легітымацыі дзяржаўнай улады і ўмацаванню нацыянальнай самасвядомасці. Адным з яркіх прыкладаў з'яўляецца ідэалогія сарматызму, якая стала асновай нацыянальнай ідэнтычнасці шляхты Рэчы Паспалітай. Гэты міф спрыяў кансалідацыі шляхты і абгрунтаванню яе прывілеяванага становішча ў грамадстве. М.У. Лескінен у сваёй працы «Міфы і вобразы сарматызму. Вытокі нацы-

янальнай ідэалогіі Рэчы Паспалітай» падрабязна аналізуе паходжанне і ўплыў гэтага міфа на фармаванне нацыянальнай ідэалогіі [2].

Кананізацыя Ядвігі Анжуйскай уяўляе сабой важную падзею ў каталіцкай палітыцы памяці, звязаную не толькі з рэлігійнымі, але і з гісторыка-палітычнымі працэсамі ў Цэнтральнай і Усходняй Еўропе. У 1987 г. адбылася яе афіцыйная беатыфікацыя, а ў 1997 г. пасля таго, як былі вывучаны некалькі выпадкаў цудоўных ацаленняў, атрыманых праз яе заступніцтва, Папа Ян Павел II абвясціў Ядвігу, каралеву Польшчы, святой [3]. Дадзены акт меў стратэгічнае значэнне, паколькі спрыяў умацаванню каталіцкага гістарычнага наратыву, у якім Рэч Паспалітая і Ягелонская дынастыя выступалі ў якасці абаронцаў хрысціянскай цывілізацыі.

Сакралізацыя Ядвігі як святой каталіцкай царквы замацавала яе вобраз як сімвала хрысціянскай міласэрнасці і набожнасці. Аднак у больш шырокім сэнсе яе кананізацыя аказалася цесна звязана з міфалагізацыяй Ягелонскай спадчыны. У польскім дыскурсе гэты перыяд успрымаецца як эпоха палітычнай і культурнай стабільнасці, якая сімвалізуе ролю Польшчы як захавальніцы еўрапейскіх хрысціянскіх каштоўнасцяў. Сцвярджэнне культу святой Ядвігі спрыяла ўкараненню ідэі аб сакральнай місіі польскай манархіі, якая, пачынаючы з Крэўскай уніі, выступала правадніком каталіцызму на ўсходніх тэрыторыях.

Кананізацыя Ядвігі таксама адлюстроўвае працэсы сакральнай палітыкі памяці, накіраванай на ўмацаванне гістарычнай пераемнасці паміж сярэднявечнай каталіцкай традыцыяй і сучаснай роляй Польшчы ў Еўропе. Гэты акт быў часткай больш шырокай палітыкі Ватыкана і польскага епіскапату, накіраванай на кансалідацыю каталіцкай ідэнтычнасці краіны пасля падзення камуністычнага рэжыму. У гэтым кантэксце постаць Ядвігі стала не толькі рэлігійным сімвалам, але і элементам нацыянальнай міфалогіі, які выкарыстоўваўся для пацверджання ідэі гістарычнай місіі Польшчы ў Еўропе.

Аналіз Ягелонскай спадчыны і рэлігійных міфаў, звязаных з Рэччу Паспалітай, дэманструе іх ключавую ролю ў фармаванні сучаснай палітыкі памяці ў Цэнтральнай і Усходняй Еўропе. Адным з цэнтральных аспектаў сакральнай палітыкі памяці з'яўляецца ўяўленне аб Рэчы Паспалітай як аб абаронцы хрысціянскай Еўропы. Гэты наратыў актыўна выкарыстоўваўся ў каталіцкім дыскурсе пачынаючы з XVI стагоддзя і працягвае ўплываць на сучасную гістарычную рыторыку. У Польшчы ідэя «Ягелонскай Еўропы» служыць асновай для канцэпцыі рэгіянальнага лідарства, абгрунтоўваючы яе культурныя і палітычныя прэтэнзіі на інтэграцыю Усходняй Еўропы. У Літве і Беларусі Ягелонская спадчына ўспрымаецца менш адназначна: з аднаго боку, яна прызнаецца часткай гістарычнай традыцыі, з другога – яе інтэрпрэтацыя адлюстроўвае імкненне да нацыянальнай і палітычнай самастойнасці ад польскай дамінанты.

Рэлігійныя міфы аб Рэчы Паспалітай, такія як вобраз «залатога веку» талерантнасці ці місія абароны хрысціянства ад Усходу, спрыяюць умацаванню ідэнтычнасці і легітымацыі сучасных палітычных праектаў. Аднак яны таксама могуць прыводзіць да скажэння гістарычнай рэальнасці, паколькі ігнаруюць унутраныя канфлікты, дыскрымінацыю праваслаўнага насельніцтва і рэлігійныя супярэчнасці, якія існавалі ў дзяржаве. У гэтым кантэксце крытычны аналіз гэтых

міфаў неабходны для разумення механізмаў фармавання нацыянальнай памяці і яе выкарыстання ў сучасных ідэалагічных дэбатах.

Такім чынам, Ягелонская спадчына застаецца важным фактарам палітыкі памяці ў краінах Цэнтральнай і Ўсходняй Еўропы. Яна служыць інструментам палітычнай мабілізацыі, які выкарыстоўваецца ў кантэксце рэгіянальнага супрацоўніцтва і знешнепалітычных стратэгий. Для аб'ектыўнага ўспрымання гісторыі неабходна ўлічваць як пазітыўныя, так і праблемныя аспекты Ягелонскага перыяду, што дазволіць пазбегнуць залішняй міфалагізацыі мінулага і яго палітычнай інструменталізацыі ў сучасных умовах.

Літаратура

1. Георгиева, Е. С. Польский миф в СМИ как обоснование восточного вектора современной политики страны / Е.С. Георгиева, М. Макарова, А. Паисова // Меди@льманах. – 2022. – № 1. – С. 90–104.
2. Лескинен, М. В. Мифы и образы сарматизма. Истоки национальной идеологии Речи Посполитой / М. В. Лескинен. – М. : Институт славяноведения РАН, 2002. – 178 с.
3. Кудрик, А. 17 июля — память святой Ядвиги, королевы Польши // А. Кудрик // Римско-католическая Архиепархия Божией Матери в Москве [Электронный ресурс]. – 2025. Режим доступа : <https://cathmos.ru/liturgia/17-iyulya-pamyat-svyatoj-yadvigi-korolevy-polshi/>. – Дата доступа : 16.03.2025.